

Studiecirkeln som mötesplats för individ och samhälle

En sammanfattning av en statlig utvärdering

Folkbildnings
förbundet

Folkbildningsförbundet är studieförbundens gemensamma organ med uppgift att främja medlemmarnas folkbildningsarbete.

Medlemmar är

Arbetarnas Bildningsförbund, ABF
Folkuniversitetet
Frikyrkliga studieförbundet, FS
KFUK-KFUMs studieförbund
Nykterhetsrörelsens Bildningsverksamhet, NBV
Studieförbundet Medborgarskolan
Studieförbundet Vuxenskolan, SV
Svenska Idrottsrörelsens Studieförbund, SISU
Sveriges Kyrkliga Studieförbund, SKS
Tjänstemännens Bildningsverksamhet, TBV

De 11 studieförbunden anordnar årligen 330 000 studiecirkel med sammanlagt 2,8 miljoner deltagare. Studieförbunden är också en stor lokal kulturarrangör vilket innebär att årligen genomförs 150 000 kulturprogram med över 14 miljoner deltagare.

Många faktorer i samhällsutvecklingen talar för att folkbildning och kultur blir allt viktigare inslag i människors tillvaro. Framtidsdebatten måste därför i hög grad fokusera på folkbildningens sociala och demokratiska roll att skapa den värdegemenskap som ett föränderligt och alltmer internationaliserat samhälle kräver. Studieförbunden kan också genom sin kunskapssyn och pedagogik spela en viktig roll i att utjämna ökande kunskapsklyftor. Genom att studieförbunden erbjuder både grundläggande och högre utbildningar över hela landet, utifrån den enskilda individens behov, är de en betydande aktör för att förverkliga det livslånga lärandet.

Förord

Folkbildning är en typiskt nordisk företeelse som historiskt haft en stor betydelse för att ge många människor möjlighet att få ny kunskap och kompetens, uppleva kultur och kunna göra sin röst hörd i samhällsdebatten och påverka sina liv. Verksamheten har tillmätts sådan betydelse att såväl stat, landsting som kommun avsatt medel för att underlätta för studieförbund och folkhögskolor att bedriva sin verksamhet.

Under de senaste åren har en statlig utvärdering av svensk folkbildning pågått. Oberoende forskare har utifrån olika synvinklar bedömt betydelsen av bl a studieförbundens verksamhet. Utvärderingen som totalt omfattar nära 1 300 sidor finner sammanfattningsvis att "studieförbund och folkhögskolor i Sverige bedriver en folkbildande verksamhet som står i god överensstämmelse med målen för de statliga bidragen. Det finns på den grunden goda anledningar att staten även i fortsättningen anslår medel till statsbidrag för verksamheten".

Syftet med den här skriften är att lyfta fram intressant material utifrån ett deltagarperspektiv, som användes i två av utredningens delbetänkanden: Cirkelsamhället - Studiecirkelns betydelse för individ och lokalsamhälle (SOU1996:47) och Tre rapporter om studiecirkelns betydelse (SOU 1996: 154).

Sammanfattningen är gjord av fil dr Stig-Björn Ljunggren, omvärldsanalytiker, på uppdrag av de 11 studieförbunden i Sverige.

Inledning

Folkbildningen förnyas ständigt. Ett exempel på detta ges i SOU 1996:154 där en längre studie över "rockcirkornas" betydelse tas upp. Det visar sig att rockmusiken blivit en allt större och mer integrerad del av studieförbundens verksamhet.

Detta har lett till att studieförbunden kommit i kontakt med ungdomar som oftast saknar en organiserad fritidssysselsättning. Det är intressant ur perspektivet att det är ungdomar från medelklassen som vanligtvis utnyttjar utbudet av olika kommunala och organiserade fritidsaktiviteter.

Med studieförbundens musikverksamhet har det öppnats en ny väg för ungdomar som vanligtvis inte aktiverar sig i ett mer organiserat föreningsliv. Men det handlar inte om att enbart ge utrymme för rockintresserade ungdomar att spela musik. Studieförbunden kan också – genom sin musikhandläggarkompetens – addera folkbildande inslag till verksamheten. Rockcirkorna blir därför inte ytliga – musicerandet ger också viktiga sociala färdigheter. Eller som SOU:154, s. 295, uttrycker saken:

"Att ingå i ett rockband innebär att tillägna sig ett subkulturellt och universiellt språk samtidigt, samt att lära sig att språkliggöra emotioner och subjektivitet på ett sätt som möjliggör interaktion."

Eller formulerat annorlunda:

Den som spelar i ett rockband utvecklar till att börja med en egen identitet och självkänsla, men lär sig också att kommunicera med andra. Ungdomarna i rockcirkorna lär sig att förstå sig själva och sina känslor OCH att berätta om detta för andra...

Rockcirkorna är ett exempel på ett intressant material som finns i en statlig utredning, redovisade i SOU 1996:47 "Cirkelsamhället – Studiecirkors betydelse för individ och lokalsamhälle" och SOU 1996:154 "Tre rapporter om studiecirkor".

En viktig del av utredningen är de intervjuer som gjordes med ett stort antal studiecirkeldeltagare från tre olika orter i Sverige – nämligen Norberg, Nyköping och Gunnared. Eftersom undersökningen gick bortom enkäten och sökte sig på djupet, erhöles också omfattande kunskap om studiecirkornas betydelse för deltagarna i folkbildningen.

En annan del av utredningsmaterialet består av en genomgång av forskningen kring folkbildning och studiecirkor, vilket utredningen använder till sin analys av intervjumaterialet.

Den bearbetning som här gjorts av utredningen

är i huvudsak inriktad på att lyfta fram sådant som är speciellt intressant för studieförbunden.

Föreliggande text har således sin egen uppläggning och skiljer sig i formen, men knappast till innehållet, från det ursprungliga utredningsmaterialet.

Om inte annat sägs är det SOU 1996:47 som referaten hänvisar till.

Framförallt är det tre olika perspektiv som står i centrum för denna skrift och som har format återgivningen av utredningen:

För det första att föreningsliv och annat lokalt förankringsarbete är beroende av studieförbundens verksamhet. Studiecirkeln skapar ett viktigt samhälleligt kitt.

För det andra den frivilliga bildningens stora betydelse för en stabil och förändringsbenägen demokrati. Folkbildningen är en central del av medborgarskapet.

För det tredje att staten gör rätt i att stödja denna form av spontant, folkligt och livslångt lärande. Men staten bör inte försöka styra verksamheten.

"Studiecirkeln /är/ som fenomen en samhällelig institution vars kännetecken är att den bärs upp av ett till största delen informellt, outtalat norm- och regelsystem som formar ett socialt inramat, individuellt och kollektivt, lärande.

Den gör det utifrån mål, som visserligen på ett övergripande plan är formulerade av organisationer och studieförbund, men på en näraliggande och konkret nivå formuleras av den enskilde deltagaren själv.

Dessutom är, med några undantag, deltagandet frivilligt. Ett avbrott åtföljs inte av sanktioner från samhällets sida. Det får heller inga andra drastiska konsekvenser för den enskildes framtid.

Alltså kan studiecirkeln förstås som ett informellt och socialt inramat, självstyrt och frivilligt lärande i vid mening."
(s 184)

Eller fritt översatt till vanlig svenska:

- I cirkeln lär man sig något, utan att det känns påtvingat.
- Cirkeln styrs både ovanifrån och underifrån.
- Cirkorna bygger på frivillighet, inte på tvång.
- I cirkeln lär man sig något man själv tycker är nyttigt, utan pekpinna.

Folkbildningen och föreningslivet

Föreningsliv och annat lokalt förankringsarbete är beroende av studieförbundens verksamhet.

Studiecirkeln används inom föreningslivet som en meriteringsgång. Aktiva medlemmar får följa ganska formellt uppbyggda utbildningsprogram för att få ledaruppdrag. Detta är vanligt inte minst inom idrotten där cirkelarna används för att utbilda dem som vill bli domare eller ge den som jobbar inom sjukvården en chans att specialisera sig på idrottsskador.

Folkbildningsverksamheten gör att många fler kan dela på material, utrustning, lokaler och arrangemang. Studieförbunden kan sägas tillhandahålla resurser till verksamheter som annars antingen skulle ha blivit dyrare för människorna, eller kanske inte blivit av alls.

Studiecirklar ger möjlighet för människor som hamnat i ett svårt livsläge att möta andra i samma situation. Arbetslösas ensamhet kan hävas, anhöriga till svårt sjuka får möjlighet att träffa varandra.

Studiecirkelarna kan verka förstärkande på politiskt engagemang eller som bieffekt skapa en diskussion och aktivitet i ett bostadsområde. "Pratandet" i studiecirkeln om andra frågor än det som ligger inom ramen för ämnet kan leda fram till miljöengagemang eller facklig medvetenhet.

Studiecirkelarna används för att skapa en gemenskap mellan människor med olika bakgrund. De spänner över kulturgränser, mellan sociala och yrkesmässiga grupperingar. Direktörer, sopåkare och verkstadsmechaniker får möjlighet att träffas. Människor som i vanliga fall aldrig pratar med varandra kan plötsligt sitta och tala öppet. Cirkelarna bryter också ålderssegregeringen. De kan också ge nyinflyttade en möjlighet att komma in i ett nytt samhälle. Eller en nyskild att få ett umgänge.

Nästan alla cirkeldeltagare nämner värdet av den sociala funktionen – det är ämnet som lockar, men gemenskapen kommer som en restprodukt. Men gemenskapen är kravlös. Många uppskattar umgänget utan tvånget att behöva bli privata utanför cirkeln. Andra har blivit "som en familj" och bildar ett socialt nätverk med vänner för livet. Men cirkelarna kan också fungera som en förstärkning av redan existerande gemenskaper – som ett sätt för vänner att göra något annorlunda tillsammans,

t ex träffa sina landsmän eller vidga föreningsgemenskapen.

Hembygdscirklar, släktforskning och landskaps-cirklar gör att människor blir delaktiga i historien. Detta bör man inte underskatta eftersom en stor del cirklar har en inriktning som vänder blicken bakåt mot historien. Till detta bidrar inte minst den höga andelen pensionärer som följer olika studiecirklar. Men tillbakablickandet kan också kombineras med något nytt – ett samhälle där industrin avvecklas kan plötsligt finna styrka i att återupptäcka det förindustriella samhället. Exempelvis kan hantverkscirklar hålla kulturtraditioner vid liv och ge en lokal identitet, men också leda fram till insikten om att det funnits fler verksamhetsgrenar än den som senast var dominerande på orten.

En iakttagelse har gjorts att den svenska studiecirkeln motsvarar caféet i Medelhavsländerna.

Av utredningen framgår att föreningslivet och andra viktiga grundverksamheter i samhället i hög grad är beroende av studieförbundens verksamhet - direkt eller indirekt. Studiecirkeln är ett slags samhällsligt kitt.

Eller som det uttrycks i SOU 1996:154, s. 183: "Utan överdrift kan folkbildningen uppfattas som "rörelsernas" bildningsrörelse; det civila samhällets pedagogiska instrument."

Och, på sidan 193: "Studiecirkeln har kommit att delvis ersätta andra tidens offentliga mötesplatser. I mötet med andra belyses och bearbetas kollektiva problem. Med hjälp av de erfarenheter, kunskaper och värdeperspektiv som bryts mot varandra under samtalet försöker människor orientera sig i tillvaron genom att skapa en mening och eventuellt finna former för gemensamma problemlösningar. Mot bakgrund av vårt material kan, avslutningsvis, sägas att studiecirkeln utgör en yttre offentlighet inom vilken samtalet förs i en skärningspunkt mellan det personliga och det offentliga."

"I cirkeln möts man som jämlikar, den utgör något att gå till, en anledning att lämna hemmet, att möta andra människor än familjens medlemmar. En möjlighet att uppleva att det egna ödet, arbetslösheten, invandrarstatusen, inte är en privat utan en delad och kollektiv erfarenhet." (SOU 1996:47, s 127)

Den frivilliga bildningen och demokratin

Den frivilliga bildningen har en stor betydelse för att Sverige ska vara både en stabil och förändringsbenägen demokrati.

Bildningsverksamheterna ger medborgarna en rik och aktiv fritid, det som kallas en "meningsfull fritid".

Studiecirkelarna innebär för många ett avbrott i vardagen och möjligheten att få ett eget frirum – att komma iväg hemifrån och skapa ett "andningshål". När familjen tar mindre tid och barnen växer upp, ger det en möjlighet att vidga sitt samhällsengagemang i föreningslivet.

Studiecirkelarna kan ge människor bekräftelse - att bli sedd av andra och kanske dessutom uppskattad, är viktigt för många självkänsla.

Studiecirkelarna producerar medborgarkompetens. För att kunna vara en fullvärdig medlem i en demokrati krävs förmåga att tala inför grupp, skriva en framställning, argumentera för sin sak, fatta kollektiva beslut och sedan ta ansvar för att det blir genomfört.

Dessa medborgarvärden kan knappast läras ut som ett studiecirkelämne, utan de kommer som en

positiv bieffekt. Bygdespelet ger människor en utvecklad skrivförmåga. Bibelcirkeln lär ut konsten att diskutera. Rockcirkeln är en kurs i demokratiskt beslutsfattande.

Det folkrörelsernas studieverksamhet brukar förknippas med är just detta – cirkeln hjälper människor att formulera sina behov och gå till handling i syfte att påverka sina livsvillkor. Demokratien bygger emellertid inte bara på att människor ska säga sin mening – de måste också lära sig att jämka samman sina ståndpunkter på förnuftets grund, till politiska beslut. Resultatet blir "samförståndshandlingar".

Studiecirkeln bidrar till att "socialisera individer till medborgare i en fungerande demokrati". Det kan exempelvis röra sig om något så enkelt men samtidigt elementärt som att fylla i blanketter, handla i affär eller kontakta myndigheterna.

Den frivilliga bildningen har stor betydelse för en stabil och samtidigt förändringsbenägen demokrati. Medborgarskapet kan spridas och fördjupas genom folkbildningen.

"Vi har i vår analys pekat på att studiecirkelarna, i den process som gjort vårt samhälle mångkulturellt, erbjuder olika grupper en bas för gemenskap och en möj-

lighet att odla sin särart, vare sig den är religiös, klassbunden eller bunden till vissa länder. Här har inte bara opinioner bildats utan studiecirkelarna förefaller också ha bidragit till såväl självdisciplinering som for- mandet av identiteter. Cirkelarna kan tänkas lösa eller mildra problem som samhällsutvecklingen skapar." (s 248)

Staten bör stödja men inte styra folkbildningen!

Staten gör rätt i att stödja men inte styra denna form av spontan gräsrotsinsats för livslångt lärande.

Studiecirkarna hjälper många arbetslösa och pensionärer att få en struktur på dagen. De förhindrar isolering och skapar möjligheter att "hålla sig själv igång" och ger en känsla av att det finns något meningsfullt att göra. Cirkarna ger också utlopp för människors verksamhetsiver och vilja att göra något nyttigt.

Cirkarna ger många stärkt självförtroende. En studiecirkel i hantverk eller författande kan också hjälpa till att skapa en personlig uttrycksform och frigöra kreativitet. För många är cirkeln en avkoppling, trots att den kan kräva oerhörd koncentration.

Folkbildningen ger unika möjligheter för människor att studera i stort sett vilket område som helst, vilket är en stor skillnad jämfört med den grundläggande utbildningen. Studiecirkeln ger på en gång frihet att själv bestämma ämnesinriktning, samtidigt som den ger en struktur åt verksamheten. Den innebär valfrihet under ansvar. Studiecirkeln är fri och frivillig, den innebär lärande utan krav och tvång. Detta är speciellt viktigt för alla som har dåliga erfarenheter från sin skoltid. Att slippa bli hunsad och bedömd, att inte tvingas vara duktig för att kunna genomföra en aktivitet, är viktigt för många studiecirkeldeltagare. Det innebär dock inte kravlöshet, utan många känner sig manade att förbereda sig och hålla sig till ämnet.

För många cirkeldeltagare är detta den enda möjligheten att fortbilda sig. Den är också en chans för äldre arbetskraft att exempelvis lära sig ett språk. Cirkarna ger ofta ökad kompetens till människor i arbetskraften som av olika skäl inte kan ta ledigt från sina anställningar i syfte att förkovra sig. Cirkeln ger möjlighet till förnyelse utan att skapa osäkerhet om framtiden.

Det finns de som inte gillar "elitsamhället" och som i cirkeln ser ett alternativ. Samtidigt är det

uppenbart att cirkarna kan betraktas just som en del av en disciplineringsprocess. De kan användas för att få människor att anpassa sig till de krav och förväntningar som ställs på dem. Exempelvis allmän skötsamhet, nykterhet, arbetsvillighet och pålitlighet. Vanligtvis uppfattas disciplinering som en strävan från samhällets topp riktad mot dess bottengrupper. Men disciplinering kan också vara något som olika medborgargrupper själva tar på sig.

Studiecirkarnas disciplinerande medel är att de får människor att känna sig nyttiga. Att göra något viktigt, att spela roll, att INTE ligga samhället till last, är viktiga komponenter i ett samhälle som vill undvika sociala och psykiska problem. Även om studiecirkarna inte har samma status som "formell utbildning", ger de ändå de ändå många en chans att verkligen visa att de vill förkovra sig - det är viktigt eftersom uppskattningen av sådana strävanden är så central i det svenska samhället.

Studiecirkarna kan också fungera som en säkerhetsventil. Det finns arbetsplatser som praktiserat cirkelverksamhet om arbetsmiljö samtidigt som stora nedskärningar genomförts. Det har skapat ett forum för alla upprörda känslor, som därmed fått komma till uttryck. De som drabbas får chansen att bearbeta sina känslor tillsammans med arbetskamrater.

Studiecirklar erbjuder stundtals utbildning som inte ges på annat håll - exempelvis "söka-jobb-cirklar".

I vissa samhällen kan studiecirkarna ses som ett medel att skapa stabilitet. Nyskapade samhällen behöver väldigt lite för att de ska börja fungera hjälpligt - exempelvis kan det räcka att människorna börjar hälsa på varandra, att man pratar lite i affären eller får kontakter som kan fungera i andra

sammanhang än själva studiecirkeln. Där stabiliteten hela tiden är i fara, utgör studiecirkeln ett sätt att skapa embryon till sociala nätverk.

Att nyskapa nätverk är centralt inte minst när de offentliga åtagandena minskar. För många utgör studiecirkeln ett sätt att lära sig behärska vardagsproblem som plötsligt kan uppkomma. Matlagningscirklar kan exempelvis ge kunskaper som möjliggör eget boende för en nybliven änkling.

Studiecirkeln ger ett viktigt bidrag till folkhälsan. Utan dem skulle med all sannolikhet befolkningens fysiska och psykiska nivå vara sämre.

Samverkan mellan staten och folkbildningen torde vara av ömsesidig nytta. Folkbildningen ger ett spontant, folkligt och livslångt lärande. Men staten bör inte försöka styra verksamheterna.

Det är påfallande i utredningen hur människor uppfattar studiecirkeln olika. Det finns en mångfald av beskrivningar hos deltagarna om vad cirkeln betyder för just dem.

Folkbildningen verkar ha hittat en verksamhetsform som klarar av att hårbärgera en mångfald av idéer och strävanden.

Eller som utredningen konstaterar:

”Om vi relaterar studieförbundens verksamhet till andra utbildningsinstitutioner finner vi att den haft en stor förmåga att snabbare förändra innehåll än t ex grundskola och gymnasium. En sida av detta är att man på ett hårdhänt sätt varit utsatt för skiftningar i folkets intressen genom att deltagande i allmänhet har byggt på sakinriktning, dvs ”intresse för innehållet.” (s 245)

Och, fortsätter utredningen:

”I andra institutioner har förändringstrycket varit svagare genom att deltagande byggt på tvång (obligatorisk skola) eller på att värdet av studierna även kunnat relateras till meriter, som man inte kunnat finna på andra vägar (gymnasieskola, universitet).” (s 245)

Eftersom omvandlingstrycket är större på studieförbunden har folkbildningen följt med människors skiftande intressen betydligt mer än vad de mer centralstyrda utbildningsvägarna har.

”Av våra resultat framgår att värdet av studiecirkeln är ytterst komplext och att variationen i sig kan ha ett värde. /.../ Att studiecirkeln ändå fått sådana betydelser för deltagare och lokalsamhälle torde hänga samman med flexibiliteten och den lösa kopplingen mellan den centrala och den lokala nivån.

Studiecirkeln har på så sätt kunnat fylla behov hos deltagare och funktioner i lokalsamhället, där andra möjligheter saknats.

Vi menar att statens utvärdering av folkbildningen bör väga in detta i sin analys av verksamhetens betydelse. I själva verket har vi funnit att mångsidigheten i studiecirkelverksamheten är en central egenskap.

En viktig sida av denna mångsidighet är att folkbildningens verksamhet utvecklas över tid för att svara mot varje tids nya behov. Flexibiliteten blir ett centralt värde, när man ser verksamhetens utveckling över en längre tid – det skapar förutsättningar för att verksamheten kan behålla sin relevans i ett föränderligt samhälle.” (s 251)

En sammanfattande diskussion om studiecirkelns betydelse för demokratin och samhällslivet

Ett begrepp som demokrati kan förstås på mer än ett sätt. Eftersom staten legitimerar studieförbundens verksamhet bland annat genom påståendet att den har betydelse för demokratin, kan detta vara av intresse att granska närmare.

En vanlig demokratisyn är den individcentrerade. Den utgår från att människan är fri att utforma sitt liv, att yttra sig och tänka. Den enskilde väljer själv hur hon eller han vill engagera sig.

Demokrati innebär ur detta perspektiv att underlätta för människorna att uppnå sitt självförverkligande. Den demokratiska processen handlar om att vaska fram det politiska ledarskap som bäst svarar mot människornas efterfrågan av möjligheter.

Ur detta perspektiv erbjuder folkbildningen och studiecirkelns möjligheter för människorna att fördjupa sig i det man har intresse av. Cirkelns strukturerar livets valmöjligheter.

Studieförbundens utbud ger helt enkelt ett urval av de olika livsstilar och självförverkliganden som finns. Genom att anmäla sig till en studiecirkel kan också den enskilde "nosa på" vad dessa alternativ betyder.

Den individcentrerade demokratisynen värnar således mångfalden och pluralismen i samhället - och att den enskilda människan själv kan välja hur hon vill utnyttja de möjligheter som står till buds.

Ett annat alternativ är den samhällscentrerade demokratisynen. Där är betoningen starkare på den omvärld i vilken individerna existerar. Människor måste ha någorlunda lika ekonomiska, sociala och kulturella förutsättningar att kunna realisera sina livsprojekt.

Demokratin uppgift blir ur det här perspektivet att hela tiden söka lösa upp de ojämlika makt-situationer och strukturer som förhindrar självförverkligandet. För att människor ska kunna ta tillvara sina möjligheter måste de exempelvis ha kunskaper - något som aktivt måste spridas till alla

befolkningslager för att demokratin ska kunna förverkligas för alla.

Ur det här perspektivet blir studiecirkelns en viktig metod för att mobilisera samhällsmedlemmarna - och för att tillföra de kunskaper och resurser som krävs för att de ska kunna delta i samhällslivet som aktiva och goda medborgare.

Något tillspetsat skulle man kunna säga att den individcentrerade demokratisynen tar fasta på den enskilde individens självförverkligande.

Den samhällscentrerade demokratisynen däremot, ser hela samhällets måluppnåelse som det viktiga.

Det individcentrerade argumentet är att samhället blir bäst om var och en får söka sin egen väg i livet - och för att folkbildningen bör handla om att ge alla den möjligheten.

Det samhällscentrerade argumentet är att först när hela befolkningen kan låta sina resurser blomma ut, får också alla enskilda individer verklig möjlighet att ta del av livets goda.

Dessa två synsätt utesluter inte varandra. I själva verket torde studiecirkelns metod erbjuda ett fruktbart sätt att sammanlänka dem.

I modern forskning ses "dialogen" och "samtalet" som allt viktigare instrument för att åstadkomma gemensamma lösningar i samhället.

Medborgarna samordnar sina handlingar genom att "prata ihop sig". Genom att diskutera gemensamma problem och behov kommer också diskussionsdeltagarna fram till handlingsalternativ som gagnar alla. Det finns ett samband mellan beslutens legitimitet och i vad mån de varit föremål för offentlig diskussion. Demokratin får djup dels om den enskilde kan överlägga med sig själv, genom att söka och värdera olika argument; dels om dessa argument kan diskuteras och omformuleras tillsammans med andra.

Eller som utredningen sammanfattar en ledande uppfattning om demokratin:

"Strävan är inte bara att komma fram till enkla majoritetsbeslut genom röstning utan att kartlägga

och utreda alla tänkbare värderingar och argument, kunna väga dem mot varandra och kunna förändra sina ståndpunkter i en kontinuerlig process. Beslut fattas och omsätts, men diskussionen, det politiska samtalet, får aldrig upphöra om demokratin skall bestå. I dialogen mellan medborgarna erövrar och befästs den ständigt på nytt.” (s 227)

Ur det här perspektivet kan man fråga sig om studiecirkeln inte är den plats där demokratin legitimeras?

Inte nödvändigtvis. Cirkelns möjlighet att skapa ökad delaktighet i samhällsutvecklingen är begränsad. Men det beror snarare på att vårt samhälle erbjuder få möjligheter till direktinflytande - därför ägnar sig inte heller medborgarna speciellt mycket åt demokratisk handling utöver att rösta i allmänna val.

Först när det erbjuds möjligheter för den enskilde att faktiskt påverka politik och samhällsliv kommer vi att kunna se vilken vikt studiecirkeln kan spela i demokratin. Såsom läget är nu, hävdar utredningen, ger studiecirkelarna mer en möjlighet åt individen att utveckla sig än åt samhället att hitta utvecklingsformer.

Studiecirkeln är mer en resurs ur individcentrerat än ur samhällscentrerat perspektiv. Och detta beror inte på hur studiecirkelarna fungerar, utan snarare på hur samhället är organiserat. Eftersom det inte erbjuder medborgarna några möjligheter till förändring, kommer det inte heller att uppkomma några forum för sådana diskussioner.

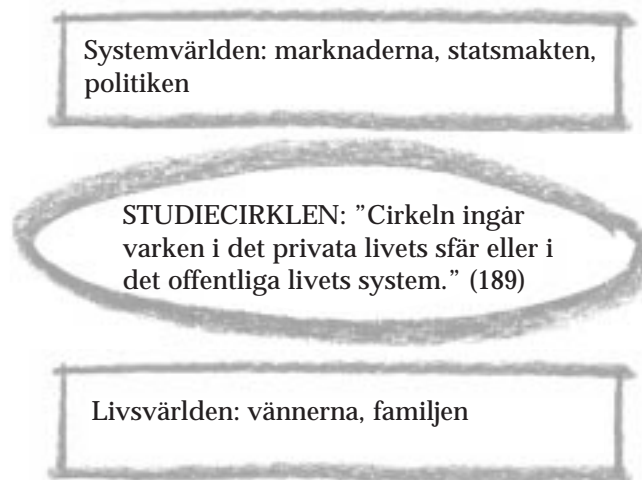
Det är dock klart att de former på vilken studiecirkeln bygger i hög grad motsvarar den dialog som demokratin kan anses kräva för att vara något

mer än att rösta på partier i val vart fjärde år. En bildtolkning av utredningens avslutande diskussion redovisas därför i figur 1. Cirkeln kan ge en möjlighet för den enskilde att dels utveckla sitt eget perspektiv, men också att skaffa kompetens att sätta sig in i andra människors situation – och erövra kunskaper om hur samhället i sin helhet fungerar.

Cirkeln möjliggör ett överskridande av "livsvärldens" begränsade horisont med dess prägel av personlig erfarenhet och nära relationer, utan att för den skull bli invaderad av "systemvärldens" fördelning av social position, makt eller ekonomisk styrka.

Eller annorlunda uttryckt: "Studiecirkeln är i sig ett fenomen som inkluderar både livsvärld och system." (s 217)

Figur 1.

"Vi menar att just detta, att cirkeln inrymmer olika strävanden både hos individen och i samhället, är dess främsta karakteristika." (179)

"Generellt sett måste studiecirkeln nog betraktas som en ovanligt tillåtande social institution just genom frånvaron av formella krav och sanktioner, men den är inte helt utan krav. /.../ Alltså, höggradigt inätvända och slutna, liksom mycket dominant och socialt okänsliga personer verkar inte uppfattas som goda studiecirkeldeltagare." (188-189)

Folkbildnings förbundet

Box 730, 101 34 Stockholm
Telefon: 08-412 48 50 Fax: 08-21 88 26 E-post: fbf@folkbildning.se